

Fra Mario Jurišić

AFRIKA DANAS (5)

U dosadašnjim priložima ovoga napisa obrađeno je slijedeće: I. **Opći pogled na afrički kontinent**; II. **Afrikanizacija Crkve** (SB, 1-1980, 77-89); III. **Muslimani i kršćani u Africi**; IV. **Veliki prijatelji muslimana** (SB 2-1980, 170-180); V. **Trpeća Crkva u Africi** (SB, 3-1980, 283-293); VI. **Pokretači kršćanskih zajednica**; VII. **Bazične zajednice u Africi** (SB, 4-1980, 392-399).

VIII.

JESU LI AFRICI POTREBNI MISIONARI?

Uočavanje problematike

Na misijsku nedjelju 1980. godine (19. listopada) papa Ivan Pavao II. predao je u crkvi Sv. Petra u Rimu misijske križeve u ruke 103 nova misionara (40 svećenika, 43 redovnice i 20 laika), koji idu u misije po zemljama Latinske Amerike, Oceanije, Azije i Afrike. U toj prigodi Sv. Otac je održao i homiliju. Naglasio je da je Crkva »opći sakrament spasenja«, i stoga »po svojoj naravi misijska«, zbog čega joj »*nikada neće biti dopušteno upotrijebiti završnu formulu 'misija završena' da bi se onda povukla ili riješila preuzete obaveze*«.

Proces afrikanizacije hijerarhije i ostaloga klera vrlo je utješna pojava u Africi. Od 360 biskupa 270 ih je domorodaca, a to znači 75%. Ipak nedostatak klera je jedan od najtežih problema afričke Crkve, koja ima na raspolaganju 16.000 svećenika, od kojih su dvije trećine stranci. Još ima 5.000 redovničke braće i 31.000 redovnica. Iako broj domaćeg klera dosta brzo raste, ipak se još uvijek osjeća da ih nema dovoljno. Neka jedan podatak posluži kao ilustracija: U 16. st. u Njemačkoj je bilo 1,400.000 klerika i redovnica, a stanovnika mnogo manje nego danas. Tada su Köln i München imali samo po 40.000 stanovnika. Mainz je tada imao na 6.000 stanovnika 500 svećenika.

Misionari su u Africi kroz povijest odigrali ogromnu ulogu u vjerskom, kulturnom i socijalno-ekonomskom pogledu. Možda je neki pojedinac bio ispružena ruka kolonizatora, možda je sa strane misionara bilo neshvaćanja afričkog mentaliteta, superiornosti bijele rase, zapo-

vijedanja više nego služenja... Ali, kad se uzme u ozbir rad, žrtve, altruizam... misionara, onda se tih nekoliko, nazovimo, »crnih točkica« gubi na svijetlom horizontu misionarske ljubavi.

I danas se ponekad čuje prigovor: da su se svi misionari više bavili religioznim stvarima nego politikom, bilo bi više uspjeha te ne bi danas trebalo »plaćati stari dug bijelog čovjeka« (A. Schweitzer).

Možda u tome ima nešto istine. Ipak se ne smije zaboraviti da su kršćanski misionari širili Evandjelje riječju i primjerom, a islam se širio »ognjem i mačem«, pa su mnogi pred strahom od smrti ili ropstva prihvaćali tu religiju. Uz to, iako je islam tražio vjeru u jednoga Boga, nije tražio radikalnu promjenu, obraćenje čitavog čovjeka, kao što to traži kršćanstvo. Nije tražio ni napuštanje mnogoženstva, nije imao katekumenata, te se lakše prilagođivao starim plemenskim uređenjima... I danas zbog istih razloga stare afričke religije (animizam i fetišizam) lakše primaju islam nego kršćanstvo. Stoga je neispravno optuživati misionare da su njihove tobože »političke greške« razlog da se kršćanstvo nije mnogo više raširilo u Africi.

Izjave Pavla VI. i Ivana Pavla II.

Pokojni papa Pavao VI. je u svoje vrijeme kazao: »Crkva dolazi od Krista. On je šalje, potiče, prati... Ona ga nosi sa sobom, propovijeda ga, priopćuje ga, prenosi ga... Po njoj Krist dolazi k ljudima, prekoračuje granice naroda, nadilazi vijekove.«

Papa Ivan Pavao II. uputio je za misijski dan 19. listopada 1980. poruku u kojoj je istakao slijedeće: *»Moj nedavni put na afrički kontinent još jednom otkrio mi je potrebu i hitnost misijske djelatnosti kojoj je bitni zadatak da čitavom svijetu naviješta čovjekovo spasenje u Isusu Kristu, koji je umro i uskrsnuo da bude Gospodar živih i mrtvih.«*

Nakon dvije tisuće godina kršćanstva, još smo daleko od toga da bismo mogli kazati da je Evandjelje u svojoj cjelini poznato i rašireno među svim ljudima. Doduše, takvo je stanje rezultat mnogih uzroka, koji su katkada povezani s društveno-političkim prilikama raznih naroda. No, ne može se mimoći ni činjenica da je malen broj onih koji su zaposleni u djelu evangelizacije. Istinit je, na žalost, i u naše dane onaj sud što ga je u svoje vrijeme rekao sv. Franjo Ksaverski, naime, da mnogi ne postaju kršćani zato jer je nedovoljan broj onih koji bi ih učinili kršćanima... Pred stvarnom oskudicom misionara — veli Ivan Pavao II. — Crkva ne može šutjeti niti počivati u miru zanemarujući potrebe tolikih milijuna braće koja očekuju navještaj poruke spasa.«

Papa posebno ističe riječi sv. Pavla: *»Bog hoće da se svi ljudi spase i dođu do potpune spoznaje istine«* (1 Tim 2,4). Nadalje, Sv. Otac u istoj poruci iznosi misli iz svoje enciklike *»Redemptor hominis«* naglašujući kako je Spasitelj svijeta na jedinstven i neponovljiv način ušao u misterij čovjeka i postao jedina orijentacija duha, jedini putokaz uma,

volje i srca. On je prolio svoju krv za sve ljude, jer je svatko uključen u tajnu otkupljenja. I kad bi se Crkva povukla, ona bi postupila protiv povjerene joj misije, a ta je da objavljuje Krista svijetu i da usmjeruje savjest čitava čovječanstva prema njegovu misteriju pomažući ljudima da što bolje upoznaju dubinu otkupljenja.

O potrebi misionara Papa zaokružuje svoju poruku: »Crkva kao čuvarica Radosne vijesti, mora slati apostole i misionare da bi govorili ljudima o transcendentnom i osloboditeljskom spasenju upućujući ih u spoznanje istine. Oni ih trebaju prитjeloviti Kristu, živoj zajednici njegova Mističnog tijela. Moraju ih upoznati s autentičnim smislom njihova dostojanstva kao stvorenja, oblikovanih na sliku Božju i osvjetljivati pravo značenje njihova opstanka u svijetu. Na taj će način Crkva uspješno djelovati u ostvarenju Božjega spasiteljskog plana.«

Dužnosti misionara

U zadnje vrijeme čuli su se neki glasovi među teolozima da je misionarstvo na izmaku. Govorilo se naime: Čemu trošiti toliko energije? Zašto ne pustiti ljude da idu svojim putovima? Zar ne bi bilo bolje svoje akcije i energiju usmjeriti u humanističku, filantropsku aktivnost? Zar ne bi bilo bolje pomagati nerazvijenim zemljama, podizati životni standard, organizirati ekonomski život, boriti se protiv bolesti i zaraza?

Crkva nikada nije bila protiv takvih akcija. Dapače misionari su najveći dobročinitelji ljudi među kojima rade, i kako im nije glavni i prvi cilj materijalno stanje ljudi. Prva i glavna zadaća misionara jest donositi Isusa Krista ljudima. Misionari trebaju propovijedati velike poruke Betlehema: kako nam je Bog postao brat koji je dokinuo klasni odnos prema ljudima. Oni trebaju objašnjavati da je Krist izjednačio ljude bez obzira na boju i rasu. Njihova je dužnost dokazivati kako je ropstvo uništeno i kako svatko ima pravo na dostojanstvo ljudske osobe. Oni trebaju ljudima predstaviti Božju dobrotu prema čovjeku, jer je Krist otkupio sve ljude, za sve je prolio krv.

Istina, u slučaju brodoloma ljudi se mogu spasiti na razne načine: neki u lađama, a neki u čamcima, jedni na daskama, a drugi na brodovima. Isto tako biva i kad se radi o vječnom spasenju. Misionari žele da svi ljudi dođu u brod Crkve, jer je na taj način najsigurnije i najlakše doći do vječnog spasenja, a to je konačni cilj svakoga čovjeka. Crkvi je teško na srcu što svaki dan naraste do 140.000 pogana koji ne znaju za Isusa Krista, premda će se i oni spasiti ako budu živjeli po svojoj savjesti.

Kakve misionare treba Afrika?

Rekli smo da je prvotna svrha svakog misionara ne ekonomija, zapadna kultura, niti religija koja bi nadomjestila neku drugu religiju,

nego da on bude svjedok dara odozgo. Ipak afrički misionar, kao i svaki drugi, treba upoznati kulturu, životne navike domorodaca, njihovu umjetnost, način života i shvaćanja... Svaki narod, pa i svako pleme, ima nešto specifično. O. Bernardin Šulj javlja iz Toga: *»Radim među četiri plemena. Svako pleme ima svoj jezik i svoju povijest. Jedno je lovačko, drugo ratničko, treće zemljoradničko, a u četvrtom su svi gostoljubivi.«*

Važno je imati razumijevanja i ljubavi prema drugim religijama, posebno islamu. *»Mi ovdje — veli o. Bernardin — nemamo na toj bazi nikakvih prepreka. Volimo se. Muslimani mole da mi budemo što bolji kršćani, a mi molimo da oni postanu što bolji muslimani.«*

Misionar treba biti čovjek ideala, žrtve, molitve, humora, otvorenosti, služenja (a ne gospodarenja), prilagođavanja, svjedok siromaštva, ljubavi, svetosti. On treba učiniti da Evanđelje raste kao iz domaćega tla, a ne da to bude nešto strano i nametljivo.

Misionar treba posjedovati veliku dozu razboritosti, da se duh Evanđelja ne bi izrodio. Istina, oni trebaju prihvaćati jezik, geste, običaje, simbole, glazbu, ples i ritmove, ali bitna poruka Evanđelja mora ostati uvijek ista i cjelovita. Nije to uvijek lako.

Ivan Pavao II. nazvao je Afriku *»velikim gradilištem«*. On je uočio veliku baštinu vrednota koju treba braniti, sačuvati i iskoristiti. Tako, prema njemu, ne dolazi u obzir nikakva zamjena, oponašanje i natruha ostalih svjetskih kultura i poimanja.

Papa nabraja neke stvari na koje mora afrički misionar pripaziti i u njih se na neki način uklopiti: *»Treba paziti na njihovo srce, razboritost, smisao za čovjeka, smisao za Boga, naglašeni osjećaj zajedništva, urođenu sklonost za dijalog, smisao za slavlje putem spontane radosti, poštivanje života. Treba voditi računa o njihovoj raznolikosti koja se čuva neotuđivim kulturnim jedinstvom, poimanja svijeta i života, gdje 'sveto' zauzima središnje mjesto. Afrikanci imaju duboku svijest o povezanosti Stvoritelja i prirode, spontanost i radost prožete pjesništvom i plesom, te kulturu bogatu duhovnim osobinama koje se lako priopćavaju.«*

Prema Papinim riječima, misionar mora dobro poznavati i *»utjecaj grijeha, neznanja, praznovjerja i naglašeno vrednovanje materijalističkih nazora na svijet i život«*. Stoga Papa ističe da je *»Crkva u misijama usmjerena prema autentičnom i cjelovitom dobru čovjeka. Misije su centri ljudskog napretka. Crkva s jedne strane, snagom načela ljubavi koja je potiče, ne može ostati neosjećajna prema materijalnim potrebama braće, a s druge strane, evangelizirajući i pomažući čovjeku da shvati samog sebe u Kristu, promiče građansku svijest i društveni napredak. S obzirom na to posve je točno ono što tvrdi zaključni dokumenat Konferenciji u Puebli, da je najbolje služenje bratu evangelizacija koja ga osposobljuje da se doživljuje kao dijete Božje, i koja ga oslobađa od nepravdi i razvija ga u svakom pogledu.«*

Eto, takvi misionari bi trebali afričkoj Crkvi. Oni joj trebaju pomagati da jača i raste, da je obogate darovima Duha, jer Duh se daje sveopćoj Crkvi sa svrhom da ona postane životna i korisna svakom narodu.

Vapaj velikih

U našem pisanju o Africi spomenuli smo neke državnike koji traže strane misionare: dra Julijusa Nyererea, predsjednika Tanzanije, dra Roberta Mugabea, predsjednika Zimbabvea, dra Leopolda Seghora, bivšeg predsjednika Senegala, dra Kenetha Kaundu, predsjednika Zambije, Godfrya Bianisa, bivšeg predsjednika Ugande... Možda je njima više do kulturnog nego do religioznog napretka njihove zemlje. Ipak se ne isključuje, dapače podupire, i religiozno djelovanje misionara jer to daje nove horizonte humanosti i transcendentnosti.

Za nas je mnogo važnije znati što misle predstavnici Crkve u Africi o »uvoznim misionarima«. Ukratko možemo reći da su oni za to. Navest ćemo ovdje samo nekoliko izjava nekih od njih.

P. Zoungrana, kardinal iz Gornje Volte, god. 1979. dao je izjavu na vatikanskom radiju: *»Glavni problem u širenju Evandjelja jest nedostatak osoblja. Raste broj zahtjeva iz našeg stanovništva da im se pošalju misionari. Premda raspoložemo katehistima i angažiranim svjetovnjacima, ipak nas iskustvo uči da je nužno potrebno više svećenika.»*

Mons. Simon Tonye, pomoćni biskup Duale u Kamerunu, veli: *»Sa sigurnošću potvrđujem da misijska era još nije završena. Naprotiv, kucnuo je čas za veću misijsku djelatnost.*

Ovdje u Kamerunu nema nikakve nesloge između domaćeg i stranog klera. Kako može biti kad se misija svakog svećenika bitno sastoji u naviještanju Isusa Krista raspetoga. Iste su težnje jednoga i drugog klera u političkom, društvenom, pastoralnom, katehetskom i liturgijskom radu.»

Sadašnji predsjednik Biskupske konferencije Kenije mons. Njenga kaže: *Katolička je Crkva bitno misionarska od Isusa pa sve do danas... Sretni smo što smo u svoju zemlju primili misionare. U ime svoje braće u biskupskoj službi ponavljam da nama u Keniji trebaju inozemni misionari. Ponosni smo što ih imamo u svojoj zemlji. Uvjeravam ih neka se osjećaju kao kod svoje kuće! Ovdje, u katoličkoj Crkvi, koja je bitno misionarska.»*

Redovnice - misionarke

Ovdje treba nešto reći i o redovnicama koje također pišu i stvaraju kršćansku povijest Afrike. Svojim radom, žrtvom i molitvom one su kao i misionari najveći dobrotvori crnog kontinenta. Rade u pučkim, srednjim i stručnim školama, dječjim obdaništima, staračkim domovima, bolnicama, sanatorijima, leprozorijima... To su »bezimni junaci« koji

se odlikuju strpljivošću, urednošću, točnošću, pažljivošću, požrtvovnošću, plemenitošću, skromnošću i pobožnošću. Nitko ne može platiti njihov rad. Smisao i cilj njihova rada jest veliki križ na prsima. One su živa apologija vjere i ekumenizma, jer za njih ne postoji ni rasna ni nacionalna, ni vjerska, ni političko-stranačka razlika.

Među studentima srednje Afrike učinjena je anketa sa svrhom da se vidi što mladi ljudi znaju o redovnicama i što one znače za Crkvu i narode Afrike. Evo nekoliko odgovara iz te ankete:

»To su bića pobožna i milosrdna koja čeznu da se što više približe dragom Bogu. Tome cilju predaju se čitavim bićem«.

»To su zaručnice Kristove koje ga žele spoznati djelotvornim svojim životom«.

»Ja ne znam mnogo o redovnicama, o njihovu pravilu po kome žive, ali znam da napuštaju svoj dom i sve svoje drage i odlaze tražiti Boga i najsretniji život za sebe i za druge«.

»Koja sreća da u mojoj domovini ima više redovnica, jer tu ima mnogo posla koji bi one savjesno izvršile«.

»Afrika vas blagoslivlje, a u budućnosti će još više, jer ovaj kontinent pruža svoje ruke da vas zagrlji očekujući vašu pomoć i u prvi plan stavlja vaš uzoran i savjestan rad«.

Oni koji znaju nešto više o redovnicama govore malo određenije. Oni ne gledaju samo na materijalni rad misionarke, nego i na njihovo angažiranje oko naviještanja Vesele vijesti:

»One pomažu katehistima, svećenicima i biskupima u pastoralnom radu. Svojim životom, koji je praćen odricanjima, molitvom i radom, najuspješnije svjedoče veličinu i značaj Isusa Krista i njegove evanđeoske nauke. One su uzor dobrote i milosrđa, a to je najljepša komponenta kršćanstva«.

Naše sestre misionarke

Anketirani su sigurno imali pred očima sestre kakve su tri iz naše domovine koje godinama rade u Zairu. Njih ovdje spominjeno radi primjera, da se vidi koliko misionarke rade za Boga i svoga bližnjega.

U Zairu djeluju: sestra Sofija Novotny (od g. 1937.), sestra Anka Luketić (od g. 1939.) i sestra Miriam (od g. 1945.).

Sestra Sofija Novotny dugi niz godina djeluje u školi. Prije je radila na školama u Kongolo i Kindu, a sada radi u Malemba N Kulu. Naročitu pažnju posvećuje učiteljskim školama, jer one igraju veoma važnu ulogu u prosvjećivanju domaćeg stanovništva, a i u osposobljavanju domaćega učiteljskog kadra.

Sestra Anka Luketić radi u Kindu. Ona je brižna majka mnogih siromaha i staraca. Vodi ustanovu za djevojke koje ne pohađaju školu. Poučava ih u kućanstvu, šivanju, a uz to ih i katehizira.

Sestra Miriam diplomirana je liječnica i radi u Malemba N Kulu. To mjesto ima zahvaliti samo sestri Miriam da je ono što jest. Ona tu

vodi bolnicu koja može primiti 250 bolesnika. U ambulantu svaki dan dolazi 500-600 osoba koje treba pregledati. Uz bolnicu je veliko rodište. U njemu sestri pomažu primalje koje je ona sama osposobila za to zvanje.

Ona ima vremena da se brine i za gubavce, za koje je izgradila domove, a izdržava ih darovima prijatelja misija iz Evrope, među kojima su toliki iz Hrvatske.

Ona se brine i za 60-tero djece i siročadi bez majki. Uzdržava ih, školuje, čak ih sprema za udaju i ženidbu.

U radu sa siročadi sestra Miriam ima specijalnu metodu. Za djecu nije sagradila sirotišta, nego ih daje u kršćanske obitelji, da im u njima bude osigurana obiteljska toplina i obiteljsko ozračje.

Zaključak

Misionari i misionarke su potrebni afričkoj Crkvi. Pavao VI. je u svoje vrijeme rekao: »Tamna područja zauzimaju najveći dio zemlje ne samo u geografskom smislu nego i u antropološkom, humanom, tj. duhovnom i društvenom. Katolička vjera ne pokriva čitavo lice zemlje, jer se na statističkim tablama vidi samo nekoliko svijetlih područja. Očito je da na velikim područjima ljudi tek očekuju naviještanje Evanđelja... Čini se da u mnogim krajevima odjekuje glas koji je apostol Pavao čuo u snu: 'Dođi..., da nam pomogneš'« (Dj 16,9).

To je isto, samo malo drukčijim riječima, rekao i kardinal iz Kenije Maunice Otunga: »Crkvi u Keniji i u Africi jako su potrebni misionari. Pogledajmo katoličko stanovništvo u zemlji, a i u drugim državama, i pogledajmo koliko ima domaćeg klera. Naša vlada, a mislim i druge vlade u Africi, pogoduju ulazak misionara i Crkvi olakšavaju djelatnost koju je već započela.«

Ivan Pavao II. je sve to potvrdio kad je rekao: »Izražavam živu zahvalnost našim misionarima, koji uz ogromne žrtve, katkada i svakovrsne poteškoće, siju sjeme Riječi iz kojega se razvija Crkva i ukorjenjuje se u svijetu. A najutješniji plod toga njihova herojskog i neumornog rada jest divan procvat mladih i revnih kršćanskih zajednica, a iz toga plodnog tla niču svećenička i redovnička zvanja koja su nada sutrašnje Crkve.«

Za vrijeme svog posjeta Zairu Papa je u Kinsagani pokleknuo na grob jednog od prvih misionara i ovako molio: »Blagoslovljen budi, Gospodine, za svjedočanstvo naših misionara! Ti si nadahnuo njihovo apostolsko srce da ostave kuću, obitelj i domovinu, pa da dođu u ovu nepoznatu zemlju da tu naviještaju Evanđelje onima koje su već tada smatrali svojom braćom.

Blagoslovljen budi, Gospodine, koji si jačao njihovu vjeru i nadu u vrijeme sjetve i što si im dao strpljivost u svim poteškoćama i patnjama.

Blagoslovljen budi, Gospodine, za sve milosti koje su primili ovdašnji stanovnici po njihovim riječima, preko njihovih ruku i po njihovu primjeru.

Daj, Gospodine, da Crkva, zalivena njihovim znojem i njihovom krvlju, dođe do potpune zrelosti.»

UZ NOVO IZDANJE RIMSKOG MISALA

Nalogom i odobrenjem BKJ izdala KS, Zagreb 1980.

U povijesti kršćanskih naroda nova izdanja liturgijskih knjiga uvijek su bila događaj ne samo za vjersko nego i za kulturno područje odnosnih naroda. U slavenskih naroda koji su od svete braće Ćirila i Metoda imali liturgiju na narodnom jeziku, izdanja liturgijskih knjiga imala su izuzetno značenje, zacjelo veće nego u drugih naroda. U nas su takva izdanja bila gotovo presudna za vjeru, za pismenost, za književnost, pa i za razvoj političke povijesti (usp. J. FUČAK, *Šest stoljeća hrvatskog lekcionara*, Zagreb 1975., str. 39).

Tijekom povijesti na našem su tlu nastala mnoga izdanja liturgijskih knjiga. U jedanaest stoljeća neprekidnog bogoslužja na staroslavenskom i narodnom jeziku, doživjeli smo mnoštvo rukopisnih i tiskanih izdanja liturgijskih knjiga. Uz rukopisne, imali smo npr. petnaest poznatih cjelovitih i osam djelomičnih **tiskanih** izdanja misala, osam cjelovitih i nekoliko desetaka djelomičnih **tiskanih** izdanja brevijara, tridesetak **tiskanih** izdanja obrednika, preko sto izdanja cjelovitog **tiskanog** lekcionara, i dr.

Među liturgijskim knjigama izdanja misala imala su posebno značenje. Neka su postala slavna, kao **novljanski** misal, misal **Tome arhidakona senjskoga**, **Vrbnički** misal, misal **iz Berma**, i drugi.

Nezamjenjivu ulogu odigrala su izdanja misala i lekcionara i u nedavnoj prošlosti, u razdoblju koji nazivamo **liturgijski pokret**. Naše crkveno-liturgijsko ozračje nedavne prošlosti ne možemo zamisliti bez misala D. Kniewalda, bez Vlašićevih lekcionara, baš kao što je nezamislivo govoriti o liturgijskim i opće duhovnim gibanjima na njemačkom jezičnom području bez Schott-ovog misala.

Iza Drugog vatikanskog sabora vrlo brzo — prije nego u mnogih drugih, pa i velikih naroda — dobivamo u hrvatskom prijevodu misal Pavla VI. Odobren od Pavla VI. apostolskom uredbom od 3. travnja 1969., mi smo taj misal imali već potkraj iste godine u izdanju Kršćanske Sadašnjosti. Bili smo radosni kada je izišao. Danas kažemo da je to izdanje skromno i da ima nedostataka. Svejedno, to će izdanje u povijesti naših misala biti značajno: to je prvo izdanje misala prema obnovljenoj liturgiji. Zato, na području liturgije to izdanje predstavlja jednu od veoma značajnih prekretnica, ravnu onoj koju je iza koncila u Tridentu izveo papa Pio V.

Svega jedanaest godina iza prvog izdanja izišlo je, evo, drugo izdanje misala Pavla VI. U relativno kratkom vremenskom razmaku dva izdanja misala. U povijesnim razmjerima to je doista prebrzo, ali do drugog izdanja je trebalo doći. Naši biskupi i naši izdavači, kao i čitavo crkveno općinstvo, svjesni su da je bilo potrebno izdanje trajnije vrijednosti. Možda je trebalo s tog polazišta poći i u prvo izdanje. Sada svi bolje vidimo kako brzina i trajna vrijednost teško idu pod ruku.